

Pagrindiniai klausimai

Geros mokyklos vizija: kokia ji šiandien?

Kuriuos pažangos aspektus pastebi dabarties mokyklos?

Geros mokyklos link: situacijos analizė

Kaip dabarties mokyklos atitinka geros mokyklos kriterijus?

Įsivertindamos pažangos požymius, mokyklos dažniausiai išryškina rezultatų sritį. Aptardamos rezultatus pamini įvairius aspektus: laiką, per kurį pasiekiami rezultatai, bendrųjų ir dalykinių kompetencijų ugdymą, stebint ir skatinant kiekvieno mokinio pažangą, orientavimąsi į akademinis (kognityvinius) pasiekimus, visą mokyklos gyvenimą, kur mokinio ūgtis grindžiama visuminiu požiūriu.

Mokyklų atskaitomybė ir rezultatyvumas laikomi sėkmingomis veiklomis, per kurias atsiskleidžia mokinių ugdymo(si) pasiekimų atitiktis valstybės keliams tikslams. Mokyklos dažniausiai analizuoja statistinius mokinių pasiekimų duomenis, į mokinio pažangą žvelgia per rezultata, vertinamą pažymiu, nes tai palyginti yra lengviau. Mokyklose dar stinga nuodugnesnio kiekvieno mokinio išgalių pažinimo, diferencijuoto ugdymo, nuoseklaus individualios mokinio pažangos stebėjimo.

Išorinio vertinimo metu mokykloms dažnai rekomenduota mokinių mokymosi pažangą sieti su ugdymo(si) organizavimo kaita, personalizuotu mokinių ugdymu ir visos mokyklos pažanga. Tačiau šių veiklų kokybė lėtai kinta, mokykloms reikia palaikymo.

Mokyklos (pretendavusios į *Geros mokyklos* nominaciją) skirtingai interpretuoja *gerumo* sampratą: vienoms svarbesni išoriniai, lengvai mokinio ir pedagogo elgsenoje pastebimi požymiai, kitoms – giluminiai mokyklos kultūros aspektai, dėmesys mokiniui kaip asmenybei, visų jo galių ugdymui.

Geros mokyklos vizija: kokia ji šiandien?

Kas yra gera mokykla ir kokia ji turėtų būti? Ar geros mokyklos samprata turi atliepti besikeičiančius visuomenės poreikius, visuomenės požiūrį į mokyklos tikslą ir paskirtį, šiuolaikiam piliečiui reikalingų gebėjimų ir kompetencijų kaitą, mokyimo ir mokymosi proceso transformaciją?

Globalizacija, spartus technologijų vystymasis, gausi informacijos sklaida, ekonominiai, kultūriniai, socialiniai pokyčiai visuomenėje lemia savitą problematiką ir skatina mokyklas ieškoti veiksmingesnių ugdymo ir mokymosi būdų. Šios paieškos reiškiasi ugdymo paradigmu kaita. Įvairios ugdymo paradigmos (ar jų derinys) leidžia pasirinkti racionalius veiklos principus. Atrasti racionalesnius veiklos modelius padeda universalus šiuolaikinės mokyklos raidos orientyras – *Geros mokyklos koncepcija (2015)*. Jos paskirtis – atskleisti vertingus ir pageidaujamas mokyklos bruožus, paskatinti mokyklos bendruomenės kūrybiškumą ir ilgalaikes tobulinimo iniciatyvas. Geros mokyklos samprata turėtų ne tik nustatyti siekiamus geros mokyklos bruožus, bet ir padėti mokyklai spręsti kylančius klausimus, patiriamus sunkumus.

Gera mokykla – pamatinėmis humanistinėmis vertybėmis ugdymą grindžianti, prasmės, atradimų ir visapusiško asmens ugdymo(si), sėkmės siekianti mokykla, savo veikloje besivadovaujanti mokyklos bendruomenės susitarimais ir mokymusi.

Geros mokyklos koncepcija, 2015

Gera mokykla – dabarties ir ateities mokykla, kuri parenkia ne tik pilietinio sąmoningumo, bet ir tikrovės artikuliacijos, gebėjimo pasakoti, analizuoti, interpretuoti, galiausiai – individualybės ir bendrystės galių nestokojantį žmogų.

Leonidas Donskis, 2015

Kuriuos pažangos aspektus pastebi dabarties mokyklos?

Jeigu visuomenė bus tik pasyvi stebėtoja, negalėsime įgyvendinti numatytų iniciatyvų, nepavyks sumažinti socialinės atskirties, visuomenės uždarumo, sustiprinti bendruomenių solidarumo, užtikrinti lyčių lygybę, pasiekti reikšmingų pokyčių kitose svarbiose srityse.

Turime įveikti inerciją ir kontrastus, nustatyti aiškius tikslus ir jų nuosekliai siekti.

Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“

Mokykla – vaikui, todėl, visų pirma, jis turi jausti dėmesį ir pagalbą. Kad rūpinimasis kiekvienu mokiniu būtų kryptingas ir paveikus, turi būti stebimas kiekvieno mokymasis ir daroma pažanga. Kad mokyklos veikla būtų sėkminga, reikalingas veiklos (įsi)vertinimas. *Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje* numatyta, kad iki 2022 metų kiekviena mokykla ir savivaldybė skelbs pažangos ataskaitas. Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra, gavusi įsivertinimo informaciją iš 912 šalies mokyklų (t. y. 76,4 proc. visų Lietuvos mokyklų) gali teigti, kad 674 mokyklos (56,5 proc.) jau šiuo metu periodiškai stebi savo mokinių ir mokyklos pažangą. Vadinasi, *Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos* siekinys – 2017 metais mokyklų, paskelbusių apie savo pažangą, dalis sudarys 50 proc. – yra pasiektas.

Geros mokyklos koncepcijoje svarbiausiu sėkmingos mokyklos veiklos požymiu laikomas tinkamas mokyklos misijos įgyvendinimas, t. y. **geri (pageidaujami, priimtini) ugdymo(si) rezultatai ir turtingos, įsimenančios, prasmingos, malonios gyvenimo mokykloje patirtys** (žr. schemą 1 psl.).

Visuomenei subjektyviai vertinant mokyklą svarbiausiais gerumo rodikliais dažniausiai laikomi formalūs mokinio akademiniai pasiekimai – egzaminų, testų rezultatai. *Geros mokyklos koncepcijoje* atkreipiamas dėmesys į tai, kad turėtų būti skiriama ne viena rezultatų rūšis – greta pasiekimų, pabrėžiama ir asmenybės branda, pažanga. Svarbu atsižvelgti ir į rezultatų pasiekimo būdą: jų neturėtų būti siekiama skaudžiomis ar gniuždančiomis patirtimis. Abu aspektai – rezultatai ir jų pasiekimo procesas – yra lygiaverčiai. Mokykloje, kaip ir šeimoje, mokiniai mokosi suvokti save kaip asmenybes, džiaugtis savo pasiekimais ir kantriai įveikti nesėkmes, mokydamiesi nebijoti klysti, tikėti, kad pavyks. Jie mokomi priimti naujus iššūkius kaip kelią į tobulėjimą, pagrįstai pasitikėti savo jėgomis, tačiau adekvačiai ir kritiškai vertinti realybę.

Asmenybės augimui saviraiškūs dalyvavimas mokyklos gyvenime toks pat svarbus, kaip ir formalusis švietimas. Geroje mokykloje, susipinant veikloms, susilieja gyvenimas ir ugdymas(is), ugdymui(si) skirtos erdvės kuriamos tam, kad rastųsi naujų patirčių ir idėjų, kaip mokytis įdomiau, prasmingiau. Mokyklos gyvenime yra daug įdomios veiklos, įvykių ir nuotykių, kurių iniciatoriumi ir lyderiu gali būti kiekvienas mokyklos bendruomenės narys. Vyrauja darna, humaniški santykiai, tolerancija ir geranoriškumas. Skatinama mokinių saviraiška, aktyvus dalyvavimas neformaliajame švietime, įvairiuose projektuose ir teminiuose renginiuose, kurių metu ugdomi mokinių mąstymo, kūrybingumo, lyderystės ir kiti gebėjimai, elgesio, bendravimo, bendradarbiavimo įgūdžiai. Mokykloje puoselėjamos pozityvios, amžinosios vertybės, skatinamas sveikas gyvenimo būdas. Mokiniai jaučiasi saugūs, priimti, jų nuomonė ir idėjos išklausomos ir gerbiamos. Savo buvimą mokykloje jie laiko prasmingu.

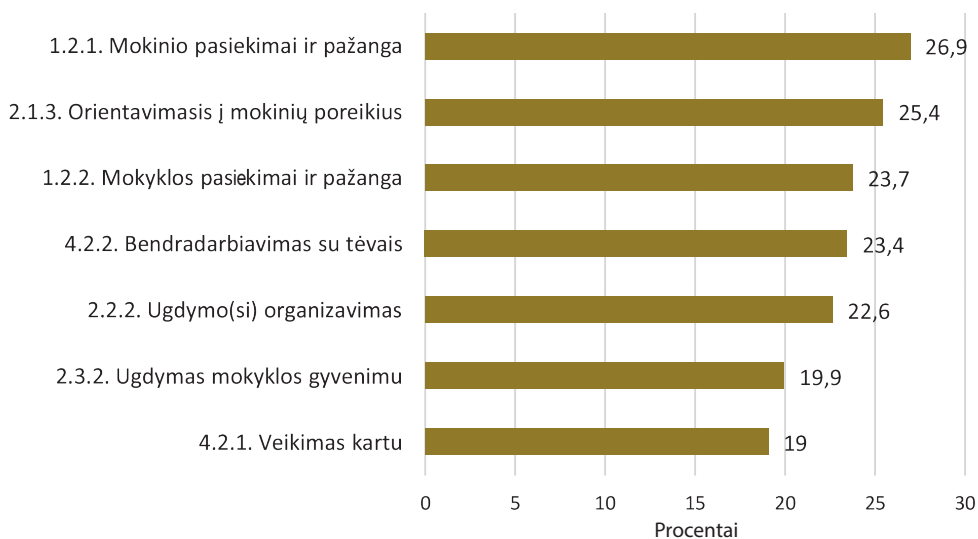
Geros mokyklos koncepcijoje mokinių patirtys ir jų pasiekiami rezultatai laikomi vienodai svarbiais. Vadovaudamasi geros mokyklos samprata, mokyklos bendruomenė renkasi, kokiais būdais organizuoti ugdymo(si) procesą ir siekti geresnės mokinių pažangos: būti tradicine, žinias perteikiančia, kontroliuojamoje, reglamentuotoje aplinkoje veikiančia mokykla ar tapti nuolat besikeičiančia, mokinių ir visuomenės poreikius atliepiančia, besimokančia, tobulėjančia mokykla. Kitaip tariant, mokyklos bendruomenė pati apsisprendžia, kaip sparčiai siekti tobulesnio būvio, aukštesnės ugdymo(si) pakopos.

Mokyklų savęs vertinimo duomenimis, dažniausiai pažanga siejama su mokinių pasiekimais ir mokinių poreikių tenkinimu (1 pav.). Kitaip tariant, kas ketvirta informaciją pateikusi mokykla svarbiausia mokyklos misijos dalimi yra linkusi laikyti rezultatus.

Mokyklos, savo pažangą įžvelgiančios visuminio asmenybės ugdymo rezultatų srityje, pažymi, kad atsižvelgiant į mokinių bendrųjų kompetencijų ugdymo rezultatus būtinas paveikesnis pedagoginės praktikos pokytis, konstruktyvesnis bendravimas ir bendradarbiavimas tarp kolegų, mokytojo ir mokinių tėvų, mokytojų ir mokyklos vadovų.

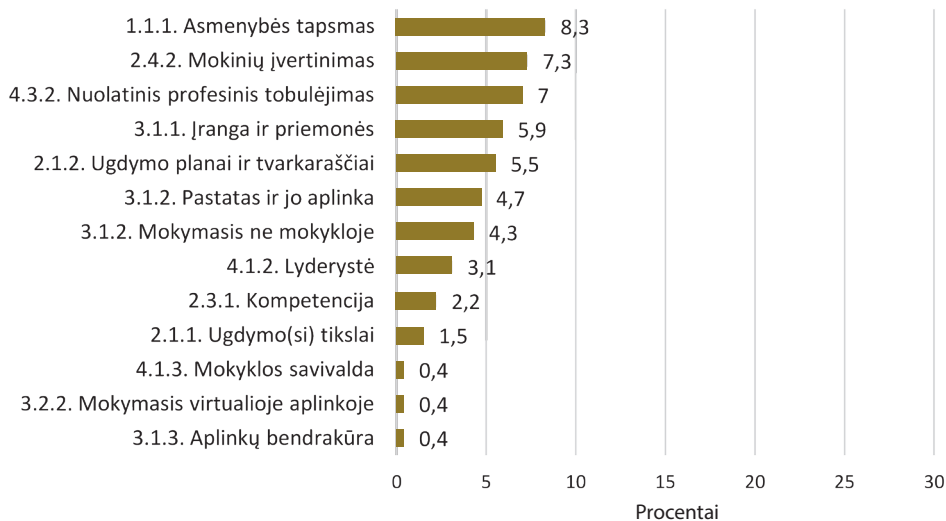
Rečiausiai mokyklos ir kiekvieno mokinio pažanga siejama su ugdymo(si) aplinkų kūrimu, sąlygų ugdymui inovatyviais būdais, taikant technologijas, įvairius informacijos šaltinius, sudarymu. Mokyklos savivalda taip pat nėra laikoma reikšmingu veiksniu vertinant ir skatinant tobulinti mokyklos pažangą (2 pav.).

1 pav. Dažniausiai mokyklų pasirenkami pažangą atspindintys aspektai

Šaltinis: NMVA duomenys

2 pav. Rečiausiai mokyklų pasirenkami pažangą atspindintys aspektai

Šaltinis: NMVA duomenys

Verta pabrėžti, kad mokyklos, planuodamos savo veiklas ir pažangą, siekia orientuotis į visuminį asmenybės ugdymą, atsižvelgti į individualius mokinių poreikius, polinkius ir galimybes, individualią pažangą. Tačiau, įsivertindamos veiklą, aprašydamos pažangos požymius, mokyklos dažniausiai išryškina rezultatų (mokinių pasiekimų) sritį. Aptariant rezultatus, išryškunami skirtingi aspektai: vieniems yra svarbus laikas, per kurį pasiekiami rezultatai, kitiems – bendrųjų ir dalykinių kompetencijų ugdymas, stebint ir skatinant kiekvieno mokinio individualią pažangą, tretiems – orientavimasis tik į akademinius (kognityvinius) pasiekimus, ketvirtiems – visas mokyklos gyvenimas, kur mokinio pažangos siekis grindžiamas visuminiu požiūriu į asmenį, visų jo galių (fizinių, psichinių, dvasinių) ugdymu.

Sveikintina, kad mokyklos ieško paveikesnių ugdymo(si) būdų kiekvieno mokinio saviraiškos sklaidai ir pažangai – akademinių rezultatų augimą sieja su mokinių ir tėvų pasitenkimu mokykloje organizuojamu ugdymo procesu, rezultatais.

Tačiau svarbu ir tai, kad mokykla stebėtų ir sistemingai analizuotų mokyklos gyvenimo ir rezultatų pokyčius. Pagal *Geros mokyklos koncepciją*, svarbus mokyklos veiklos aspektas – ne tik stabilūs akademiniai rezultatai, aukšto lygio palaikymas (arba nuoseklus jų augimas), bet ir mokinių neformalusis švietimas, saviugda, dalyvavimas įvairiose socialinėse, kultūrinėse veiklose, olimpiadose, konkursuose. Kitaip tariant, ugdant yra svarbus orientavimasis į mokinių poreikius ir polinkius. Iš įsivertinimo duomenų matyti, kad pažangą šioje srityje stebi kas ketvirta šalies mokykla (t. y. 25,4 proc. informaciją pateikusių mokyklų).

Dabarties bendrojo ugdymo mokyklose orientavimasis į mokinių poreikius apima tris aspektus: poreikių pažinimą, pagalbą mokiniui, gabumų ir talentų ugdymą. Mokyklų pateikiami pažangos aprašymai siejami su kiekvienu minėtu aspektu, nors dėmesys skirtingoms veikloms nevienodas – dalis mokyklų skiria daugiau dėmesio mokinių poreikiams pažinti, kitos mokyklos, pažįstančios savo ugdytinių poreikius, tobulina

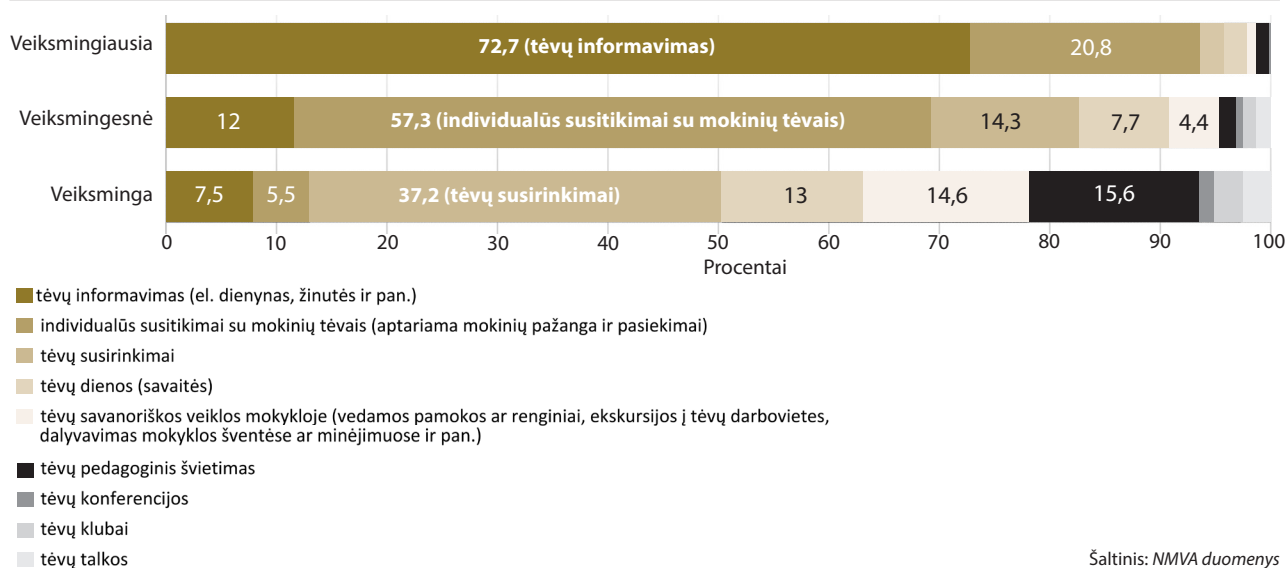
veiklą, siekdamas suteikti reikiamą pagalbą ir padėti atskleisti prigimtinuosius polinkius ir gebėjimus. Lietuvos mokyklose daugėja dėmesio individualiems mokinių poreikiams, siekiant kiekvieno mokinio pažangos, mokyklos sieja mokinių pažinimo ir ugdymo organizavimo procesus, orientuojasi į aukštesnius rezultatus, tačiau problemų vis dar pasitaiko.

Iš įsivertinimo duomenų matyti, kad mokinių mokymosi motyvacijos problema (didesniu ar mažesniu mastu) išlieka aktuali bemaž visose šalies mokyklose. Ši problema išvelgiama ir mokyklų veiklos išorinio vertinimo metu. Mokykloms siūloma įvairių problemų sprendimo būdų, o ir pačios mokyklos renkasi nevienodą kelią. Kai kurios mokyklos mano, kad mokinių tėvų (globėjų, rūpintojų) pagalba mokantis mokiniui galėtų būti geresnė, o išorės vertintojai pastebi, kad mokyklose reikėtų tobulinti ugdymo procesą. Pavyzdžiui, 2015 m. 58,3 proc. išorinio vertinimo metu stebėtų pamokų (arba 8 280 pamokų) buvo taikyti pasyviojo mokinių moky-

mosi metodai. Per išorinį vertinimą rekomenduota mokinių mokymosi pažangą sieti su ugdymo(si) organizavimo kaita (22,6 proc.) ir visos mokyklos pažanga (23,7 proc.) – šios veiklos yra tiesiogiai susijusios priežasties ir pasekmės ryšiais. Ugdymo procesą mokykloje valdo pedagogai, todėl profesionalų atsakomybė už mokinio mokymosi pažangą yra didesnė nei mokinio tėvų. Tačiau bendradarbiavimas su mokinių tėvais (ypač pažįstant mokinį, jo poreikius, galimybes) yra aktualus ir prasmingas. Iš įsivertinimo duomenų matyti, kad bendradarbiavimo su tėvais pažangą fiksuoja 23,4 proc. pažangos aprašymus pateikusių mokyklų.

Iš mokyklų pateiktų pavyzdžių matyti, kad vis labiau suprantama partneriško bendradarbiavimo su tėvais svarba, ieškoma veiksmingų būdų, kaip informuoti tėvus (3 pav.), bendradarbiavimo formų, siekiant įtraukti tėvus į dalyvavimą mokyklos gyvenime, kartais net priimant sprendimus.

3 pav. Darbo su tėvais formų veiksmingumas: mokyklų požiūris

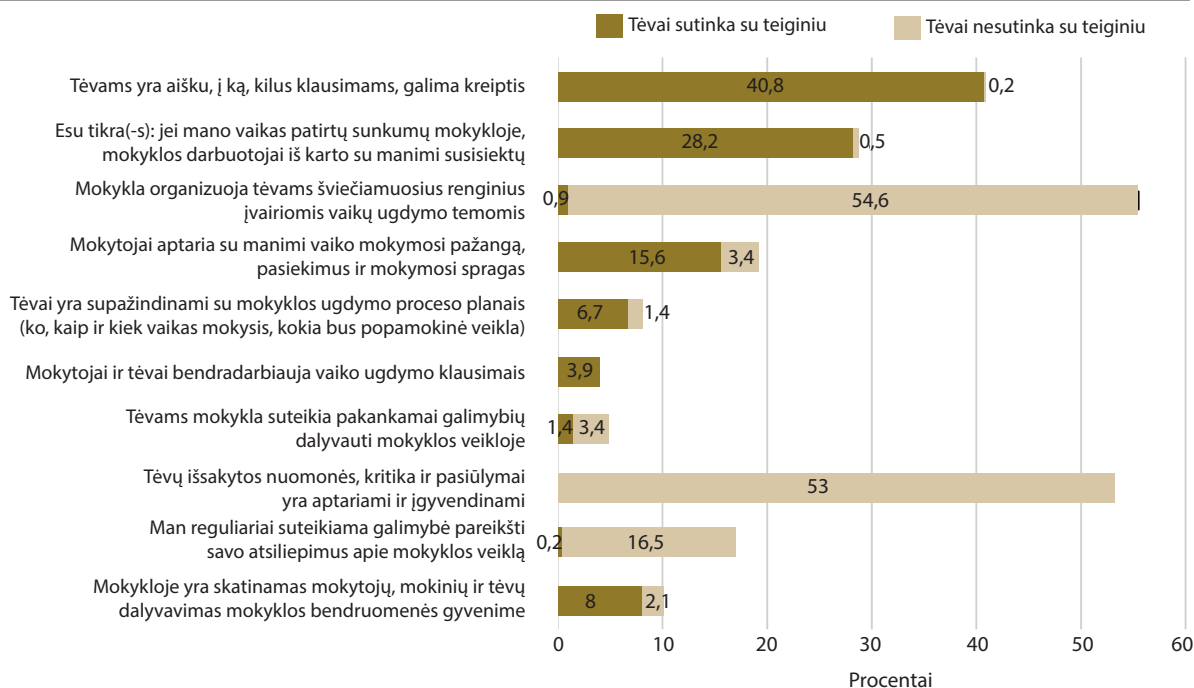
Pasak daugumos (72,7 proc.) įsivertinimo ir pažangos duomenis pateikusių mokyklų, veiksmingiausia bendradarbiavimo forma su tėvais – jų informavimas. Informacija tėvams yra teikiama įvairiais būdais (žodžiu, raštu – elektroniniu laišku, žinute elektroniniame dienyne ir kt.). Reikia pabrėžti, kad vis labiau populiarėjanti bendradarbiavimo su tėvais forma – individualūs pokalbiai, kuriuose aptariama individuali mokinio pažanga. Šią bendradarbiavimo su tėvais formą veiksmingiausia laiko kas penkta mokykla (20,8 proc.). Mokyklos nurodo ir kitas bendravimo ir bendradarbiavimo su tėvais formas – tai tėvų dienos arba savaitės, tėvų konferencijos, talkos, savanorystė. Tačiau šios bendradarbiavimo formos nėra dažnos (3 pav.).

Tėvų požiūriu, mokykla aiškiai pateikia informaciją, tėvai žino, į ką gali kreiptis kilus klausimams, mano, kad mokyklos darbuotojai iš karto susisiektų, jei jų vaikas mokykloje patirtų sunkumų (4 pav.).

Mokinių tėvai rečiausiai pritaria teiginiams, kurie atskleidžia tėvų partnerystę su mokykla (4 pav.). Pasak tėvų, mokykla nedažnai organizuoja tėvams šviečiamuosius renginius įvairiomis vaikų ugdymo temomis, tėvų išsakytos nuomonės, kritika ir pasiūlymai ne visuomet yra aptariami ir įgyvendinami. Akivaizdu, kad mokyklų bendradarbiavimas su mokinių tėvais nepakankamai konstruktyvus, nedažnai kreipiamas į stiprios partnerystės su tėvais formavimą.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos mokyklos supranta įstaigos pažangos svarbą ir kasmet vis labiau yra linkusios ją nustatyti, aprašyti ir skelbti – šitaip siekia vis aukštesnės veiklos kokybės tam tikrose veiklos srityse ir atliepia „Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos“ tikslą – įdiegti duomenų analizę ir įsivertinimą grįstą švietimo kokybės kultūrą, užtikrinančią savivaldos, socialinės partnerystės ir vadovų lyderystės darną. Tačiau Lietuvos mokykloms, dirbančioms ir asmenybes ugdančioms spartaus technologijų ir inovacijų vystymosi amžiuje, vertėtų derinti greitumo (spartos) ir gilumo (prasmingumo, išminties) reikalaujančius darbus, dažniau vadovautis kokybiniais požymiais, apibūdinančiais mokinio pažangą. Pažangos tempas turi būti tinkamas – nei per lėtas, nei sekinantis. Vadovavimas mokyklai grindžiamas Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme apibrėžtomis nuostatomis: švietimas, kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniiais santykiais, šalies kultūros tradicijomis, kuriantis tautos tapatybę, perduodantis vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų.

4 pav. Mokinių tėvų pritarimas IQESonline teiginiams, apibūdinantiems mokyklų bendradarbiavimą su jais

Šaltinis: NMVA duomenys

Geros mokyklos link: sėkmės ir trukdžiai

Geros mokyklos koncepcijos paskirtis – būti mokyklai orientyru, nurodančiu, kokie mokyklos bruožai laikomi vertingais ir pageidaujamais šalyje. Tačiau svarbi *Geros mokyklos koncepcijos* įgyvendinimo sąlyga – visuomenės pritarimas jos idėjoms ir mokyklų bendruomenių noras pačioms skatinti, inicijuoti pokyčius, keisti mokyklą.

Mokyklų veiklos kokybės įsivertinimas ir išorinis vertinimas vykdomas atsižvelgiant į šios koncepcijos nuostatas. (I)šivertinimo duomenys turėtų padėti siekti geros mokyklos būvio: nustatyti, ar mokykla kryptingai juda geros mokyklos link, kokia pažanga yra daroma ir kuriose veiklos srityse reikalingas didžiausias postūmis, pagalba.

Mokyklos įsivertinimo ir išorinio vertinimo rodikliuose (jie yra vienodi, nes įsivertinimas ir išorinis vertinimas yra duali

sistema) nurodytas pageidaujamas, idealus mokyklos veiklos būvis, atitinkantis aukščiausią kokybę.

Lietuvoje jau yra vizija, kokia turėtų būti gera mokykla – patvirtinta *Geros mokyklos koncepcija*. Tačiau verta apžvelgti, kokia dabarties mokyklos tikrovė, remiantis išorinio vertinimo duomenimis. Tuo tikslu išanalizuoti pastarųjų trejų mokslo metų (2013–2016 m.) mokyklų veiklos išorinio vertinimo rezultatai (43 savivaldybių 157 mokyklų: 47 gimnazijų, 11 vidurinių, 56 pagrindinių mokyklų, 26 progimnazijų ir 17 pradinė mokyklų).

Tarp 2013–2016 m. vertintų mokyklų nebuvo tokių, kurių veiklos sritis būtų įvertinta 1 lygiu (prastai, nepatenkinamai). Mažoje dalyje (7,6 proc.) vertintų mokyklų (t. y. 12 iš 157) bent viena ar daugiau veiklos sričių įvertintos 4 lygiu (labai gerai). Rezultatų (mokinių pasiekimų) bei ugdymo ir mokymosi sritys yra įvertinamos prasčiausiai (1 lentelė). O būtent šiose srityse koncentruojasi sėkmingos mokyklos veiklos požymiai – pageidaujami, priimtini ugdymo(si) rezultatai ir turtingos, įsimenančios, prasmingos, malonios gyvenimo mokykloje patirtys.

1 lentelė. Mokyklos veiklos sričių vertinimai 2013–2016 m. (proc.)

Veiklos sritys \ Įvertinimas	2 lygis	3 lygis	4 lygis	Lygio vidurkis
Mokyklos kultūra	15,9	76,4	7,6	2,92
Ugdymas ir mokymasis	87,9	12,1	-	2,12
Mokinių pasiekimai	69,4	29,3	1,3	2,32
Pagalba mokiniui	47,1	51,6	1,3	2,54
Mokyklos strateginis valdymas	46,5	51,0	2,5	2,56

Šaltinis: NMVA duomenys

Iš įsivertinimo duomenų matyti, kad mokyklos dažniausiai savo pažangą konstatuoja vertindamos mokinių pasiekimus ir pažangą. Nors kiekviena mokykla turi galimybę pati pasirink-

ti, kokius mokyklos veiklos aspektus ji nori tobulinti pirmiausiai, tačiau reikia analizuoti priežastis ir pasekmės ryšius, nes ugdymas(is) ir mokinių patirtys lemia ugdymo(si) rezultatus ir

pasiekimus. *Mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo metodikoje* nurodoma, kad poveikis rezultatams galimas įvairiais būdais: formaliuoju ugdymu(si), neformaliuoju švietimu ir visu mokyklos gyvenimu.

Norint išanalizuoti dabarties mokyklų veiklos sėkmes ir trukdžius, siekiant įgyvendinti Geros mokyklos misiją, išorinio vertinimo metodikos rodikliai buvo konvertuoti: penkios sritys, temos, rodikliai sieti, lyginti ir parinkti galimi atitikmenys atnaujintuose rodikliuose, išreikšti raktiniais žodžiais (rodikliai

patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. V-267).

Siekiant išskirti geriausiai ir prasčiausiai įvertintus Rezultatų ir Ugdymo(si) ir mokinių patirčių veiklos aspektus, apskaičiuotas vidutinis šių sričių veiklos aspekto įvertinimas (raktinio žodžio lygmeniu). Apskaičiuotas vidutinis veiklos aspekto įvertinimas – 2,41 (standartinis nuokrypis – 0,27), todėl visi vertinimai, didesni nei 2,68, išskirti kaip geriausiai vertinti, o visi, mažesni nei 2,14, – kaip prasčiausiai įvertinti (5 pav.).

5 pav. Geriausiai ir prasčiausiai įvertinti Rezultatų (1) ir Ugdymo(si) ir mokinių patirčių (2) veiklos aspektai

Šaltinis: NMVA duomenys

Geriausiai vertinamas pasiekimų asmeniškumas (vienas iš rodiklio „Mokinio pasiekimai ir pažanga“ aspektų). Tai rodo, kad mokiniai turi ypatingą asmeninių mokymosi ir kitų veiklų pasiekimų, kurie mokykloje yra pripažįstami ir skatinami. Ši tendencija stebima kasmet: nuo 2010 metų tarp stipriųjų mokyklos veiklos aspektų patenka kiti mokinių pasiekimai. Taip pat labai gerai vertintas „Ugdymas mokyklos gyvenimu“ rodiklis – visi keturi raktinius žodžius atitinkantys įvertinimai pateko tarp geriausiai įvertintų aspektų.

Mokyklų atskaitomybė ir rezultatyvumas („Mokyklos pasiekimai ir pažanga“) yra pripažįstami kaip sėkmingi mokyklos veiklos aspektai, kurie nurodo, kad mokinių ugdymo(si) pasiekimai atitinka valstybės keliamus tikslus, ir šie duomenys apie mokyklos ir mokinių pasiekimus yra teikiami įvairioms interesų grupėms. Tačiau kitas rodiklio „Mokyklos pasiekimai ir pažanga“ aspektas – pažangos pagrįstumas – patenka tarp silpnųjų, t. y. tobulintųjų,

veiklos aspektų. Tai rodo, kad trūksta nuodugnesnio kiekvieno mokinio išgalių pažinimo, pažangos stebėjimo ir įvertinimo, siekiant gerų ugdymo(si) pasiekimų, kurie turi atitikti ne tik valstybės mokyklai keliamus tikslus, bet ir kiekvieno mokinio individualias galimybes, kas yra pabrėžiama *Geros mokyklos koncepcijoje*.

Pagal šiuolaikinę ugdymo(si) sampratą, turi būti siekiama šį procesą (ugdymą(si)) kuo labiau suasmeninti. Tačiau mokyklų veiklos aspektai, apibūdinantys mokymosi suasmeninimą, patenka tarp silpnųjų veiklos aspektų: poreikių pažinimas, diferencijavimas, individualizavimas, suasmeninimas, vertinimas ugdymui. Diferencijuoto ugdymo problema keliamą jau ne vienerius metus, taip pat nurodant, kad būtina tobulinti kiekvieno mokinio pažangos stebėjimą, vertinimą ir informacijos teikimą mokiniui apie jo mokymąsi, daromą pažangą (NMVA metinis pranešimas, 2015). Taigi, vienas svarbiausių iššūkių organizuojant ugdymo procesą vis dar išlieka skirtingų gebėjimų mokinių ugdymas.

Kaip dabarties mokyklos atitinka geros mokyklos kriterijus?

Vienas iš šiuolaikinių švietimo kokybės tobulinimo metodų yra viešas mokyklos pažangos pripažinimas, atskleidžiantis geruosius pavyzdžius ne tik švietimo bendruomenei, bet ir plačiajai visuomenei. Bendrojo ugdymo mokyklos, dalyvaujančios geriausiai dirbančių mokyklų konkurse, turi akstiną ne tik informuoti aplinkinius apie savo pasiekimus, bet ir plėtoti savo, kaip geros mokyklos koncepciją, įsivertinant atitiktą *Geros mokyklos modelyje* išskirtiems bruožams.

Geriausiai dirbančių mokyklų atranką 2015 m. organizavo Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra. Pretenduojančių į *Geros mokyklos* nominaciją mokyklų paraiškų vertinimas vyko atsižvelgiant į vertinimo modelio, skirto atrinkti geriausiai dirbančias mokyklas, rodiklius. Konkursinio vertinimo rodikliuose buvo numatyti ir ugdymo(si) proceso (gyvenimas mokykloje), ir jo rezultatų (asmenybės ūgtis) aspektai. Vertinimo modelio rodiklius su išlyga priskiriant mokinių patirčių ir mokymosi rezultatų kategorijoms, buvo apibendrinta mokyklų pateikta informacija, kurioje jos pateikė duomenis, apibūdino savo veiklas, jų požiūriu, atitinkančias *Geros mokyklos* sampratą (2 lentelė).

2 lentelė. Geros mokyklos vertinimo modelio, skirto atrinkti geriausiai dirbančias mokyklas, rodiklių sklaida

Mokinių patirtys / Gyvenimas mokykloje	Rezultatai / Asmenybės ūgtis
NEC parengtų diagnostinių testų mokymosi pasiekimų 4 ir 8 klasėje vertinimui taikymas	Mokinių ir jų tėvų, gerai ir labai gerai vertinančių mokyklos veiklą ugdant mokinių asmenybes, dalis
Vidutinis pasirinktų laikyti egzaminų skaičius, tenkantis vienam abiturientui	Mokinių, kurių metinis pažymys atitinka PUPP ir BE vertinimą (grupuojant pagal 3 pasiekimų lygius), dalis
Mokyklos įgyvendinamų socialiai orientuotų prevencinių programų kokybė	Mokinių ir jų tėvų, gerai ir labai gerai vertinančių klasės ir mokyklos mikroklimatą, dalis
Mokyklos organizuotų renginių edukacinis kryptingumas	Mokinių ir jų tėvų, gerai ir labai gerai vertinančių pamokų organizavimo atitiktį mokinių poreikiams, dalis
Edukacinių erdvių pritaikymo kūrybiškai, inovatyviai veiklai, tyrinėjančiam, savivaldžiam mokymuisi originalumas	Išorinio mokyklos vertinimo metu nurodytų stiprybių (+10) dalis iš 2 ir 3 srities (ugdymas ir mokymasis, pasiekimai)
Mokyklos taryboje priimtų sprendimų skaičius	Straipsnių apie mokyklą vietos spaudoje skaičius (per pastaruosius 2 metus)
Teiktų paraiškų dalyvauti projektuose skaičius	
Mokytojų, per pastaruosius metus vedusių atviras pamokas (tiesiogiai nesusijusias su mokytojo atestacija), vedusių seminarus ir (ar) skaičių pranešimus, dalis	
Finansinės savivaldybės paramos ugdymo procesui tobulinti dydis (3 metų laikotarpis)	

Šaltinis: NMVA duomenys

Vertinant mokyklos atitikimą *Geros mokyklos* kriterijams, dėmesys buvo skirtas mokyklos veiklos proceso ir jų rezultato vertinimo rodikliams. Geriausiai dirbančių mokyklų atrankai buvo naudojama 15 rodiklių sistema: 9 proceso ir 6 rezultatų vertinimo rodikliai (2 lentelė). Reikia atkreipti dėmesį, kad gana sudėtinga vienareikšmiškai atskirti proceso ir rezultato rodiklius, todėl šis suskirstymas vertinant mokyklų paraiškas buvo laikytas santykinu, interpretuota atsižvelgiant į mokyklų pateiktą informaciją. Tačiau išskirti rodikliai atitinka *Geros mokyklos koncepciją*, atspindi *Geros mokyklos* bruožus. Dauguma rodiklių tiesiogiai išreiškia mokyklos misijos įgyvendinimą: mokykloje sudarytas sąlygas asmenybės ūgčiai, organizuojant dialogišką, tyrinėjančią mokymąsi ir saviraiškų mokinių dalyvavimą mokyklos gyvenime (neišskiriant ir neatsiejant formaliojo ir neformaliojo švietimo). Tokie mokyklos veiklos kokybę lemiantys veiksniai, kaip darbuotojų profesionalumas, mokyklos kolektyvo atitiktis besimokančios organizacijos bruožams, įgalinančios lyderystės požymiai, buvo vertinami kontekstualiai, siejant juos su išoriškai stebimais mokyklos veiklos rezultatais.

Mokyklos buvo vertinamos remiantis 2 lentelėje pateiktais rodikliais, atsižvelgiama į mokyklos savitumą, tipą. Todėl ir laimėtojomis buvo atrinktos skirtingų tipų mokyklos (kiekvieno tipo po dvi). Geriausiai dirbančių mokyklų atrankos komisija pastebėjo tendenciją: bemaž visos paraiškas pateikusios mokyklos savo veiklą įsivertino geriau nei atrankos komisijos nariai. Iš to būtų galima daryti prielaidą, kad, viena vertus, įsivertinimo įgūdžiai mokyklose dar nėra stiprūs arba mokyklos, teikdamos paraiškas, norėjo tapti išskirtinės ir pristatė savo veiklą geriau, negu ją vertino nepriklausomi ekspertai (atrankos komisija).

Analizuojant kiekybinę išraišką turinčius mokyklos veiklos aspektus, pastebėta, kad aukščiausius įvertinimus gavo tos mokyklos, kurios aiškiai aprašė mokinio asmenybę ugdančias veiklas. Kiekybiniai duomenys analizuoti įvertinant mokinių ir jų tėvų pritarimo laipsnį *IQESonline* sistemos teiginiams, pavyzdžiui: „daugelis mūsų mokyklos mokinių gerai sutaria tarpusavyje“, „aš esu patenkintas, kad mokausi būtent šioje mokykloje“. Ypač gerai šią veiklą vertina mokinių tėvai – tėvų, visiškai arba iš dalies pritariančių atitinkamiems *IQESonline* sistemos teiginiams, dalis yra nuo 46 proc. iki 98 proc. Pažymėtina, kad mokyklų, gavusių *Geros mokyklos* nominaciją, šio rodiklio žemiausia riba yra nuo 84 proc. Mokinių dalis (visiškai arba iš dalies pritariančių

atitinkamiems *IQESonline* sistemos teiginiams) yra mažesnė ir svyruoja tarp 40 ir 81,5 proc. Nominaciją gavusių mokyklų žemiausia riba yra 68 proc. Lyginant mokinių ir jų tėvų vertinimus, mokinių vertinimai yra žemesni. Kartais tos pačios mokyklos mokinių ir jų tėvų to paties rodiklio vertinimas skyrėsi daugiau negu 20 procentų. Tai rodo, kad mokiniai, būdami kasdieniais mokyklos veiklos dalyviais, kelia aukštesnius reikalavimus gerai mokyklai ir savo mokyklos veiklą vertina kritiškiau.

Puikiai buvo vertinamas rodiklis *Mokytojų, 2014 metais vedusių atviras pamokas (tiesiogiai nesusijusias su mokytojo atestacija), vedusių seminarus ir (ar) skaičių pranešimus, dalis*. Maksimali taškų suma (3 taškai) buvo skiriama mokykloms, kurių ne mažiau kaip 30 proc. mokytojų vykdė atviras veiklas (pavyzdžiui, vedė atviras pamokas, skaitė pranešimus konferencijose, organizavo autorinius seminarus). Vertinant paraišką pastebėta, kad beveik visose mokyklose daugiau nei pusė mokytojų yra pasiekę šį rodiklį, tačiau ne visada buvo nurodoma, ar mokytojų atviros veiklos yra susijusios su mokytojų atestacijos procesu, ugdymo(si) proceso kokybės stebėseną. Tai gali rodyti, kad mokytojai aktyviai dalijasi savo patirtimi, tačiau mokykloje ne visuomet analizuojama, kokią įtaką mokytojų atvirumas turi ugdymo(si) procesams ir mokinių individualiai pažangai ir pasiekimams.

Kiekybinis rodiklis, kurį mokyklos pačios įsivertino ir ekspertai įvertino žemiausiai, t. y. *Mokinių, kurių metinis pažymys atitinka PUPP ir BE vertinimą (grupuojant pagal 3 pasiekimų lygius), dalis* – mokyklų, pretendavusių į *Geros mokyklos* nominaciją, šis atitikimas svyravo nuo 32 iki 91,5 proc. Nominaciją gavusių mokyklų šių reikšmių žemiausia vertė siekė 56,7 proc. Nagrinėjant kiekybinių įvertinimų skirtumus pagal mokyklų tipus pastebimas ryškus skirtumas vertinant rodiklį *Pamokų organizavimo atitiktis mokinių poreikiams*: geriausiai šį rodiklį vertina pradinė mokyklų mokinių tėvai, o žemiausi vertinimai yra gimnazijų mokinių ir jų tėvų. Ši tendencija būdinga ir tarp gavusiųjų *Geros mokyklos* nominaciją, taip pat ir nepelnusių jos. Tai patvirtina išorės vertintojų įžvalgą, kad vertinimas dažnai yra tobulintinas mokyklos veiklos aspektas. Taip pat apibendrintus išorinio vertinimo duomenis, rodančius, kad pradinė mokyklų veiklos kokybė dažnai vertinama aukščiau negu kitų tipų.

Mokyklos, pretendavusios į *Geros mokyklos* nominaciją, gana aktyviai skleidžia informaciją apie savo veiklą regiono spaudoje – rodiklio *Straiptisnių apie mokyklų vietas spaudoje skaičius 2014 metais* maksimalią raišką (ne mažiau kaip 3 straipsniai per metus) pasiekė beveik visos mokyklos. Bet reikėtų atkreipti dėmesį, kad beveik visi straipsniai yra informacinio pobūdžio – rašoma apie įvykusius renginius, įrengtas patalpas ir pan. Analitinio pobūdžio straipsnių arba informacinio pobūdžio straipsnių, grįstų analitine medžiaga, konkursui nebuvo pateikta. Dauguma straipsnių yra parengti direktorių pavaduotojų, rečiau – mokytojų, ypač retai – mokinių. Tai rodo, kad atsakomybę už mokyklos veiklos sklaidą dažniausiai prisiima mokyklos vadovų komandos atstovai ir įstaigos veiklos viešinimo, gerosios patirties sklaidos aspektu pasidalytoji lyderystė reiškiasi dar labai retai.

Vertinant kokybinius veiklos aspektus reikėtų atkreipti dėmesį, kad mokyklos dažnai įgyvendina įvairias prevencines programas, pavyzdžiui, *Lions Quest*, *Antrasis žingsnis* ir kt. Mokyklose vyksta nemažai įvairių renginių, kai kurie iš jų atitinka laikotarpio, mokyklos aktualijas, pavyzdžiui: *Donelaičio skaitiniai* (Donelaičio metai), *Vaižganto diena* (Vaižganto vardo mokykloje), *Baltijos šalių sandrauga* (Klaipėdos m. mokykla), *Direktorės valanda*, jie įdomūs mokiniams.

Tačiau mokyklos retai analizuoja prevencinių programų kokybę arba renginių edukacinį kryptingumą. Dažniausiai tiesiog aprašo programas ir renginius, iliustruoja juos, tačiau neanalizuoja jų poveikio mokiniams. Pateikdamos originalių erdvių pavyzdžių, pritaikytų kūrybiškai, inovatyviai veiklai, mokyklos dažniausiai aprašė gana tradicines erdves: mokyklos muzie-

jus, kiemelius, skaityklos patalpas ir pan. Tačiau buvo ir įdomių, išskirtinių mokymosi erdvių pavyzdžių, pavyzdžiui, prieskonių augalų palangė, meno dirbtuvės, koridoriai-transformeriai ir kt. Neretai buvo pristatomos tuščios erdvės, tai rodo, kad mokyklos dažniausiai skiria dėmesį pačioms erdvėms, jų įrengimui, estetiškumui, tačiau nepakankamai susitelkia, kaip erdves panaudoti ugdymo procesui, jų bendrakūrai. Atkreiptinas dėmesys, kad *Geros mokyklos* nominaciją gavusių mokyklų paraiškų prieduose pateikti renginių aprašymai dažniausiai buvo kompleksiniai, integruotai ugdantys įvairias kompetencijas, pavyzdžiui: renginys „Gera rūpintis draugu“ ugdo atsakomybės jausmą, užuojautą, skatina visos šeimos įsitraukimą; kultūros paveldo diena „Raštas. Rašytojas. Rašinys“ – integralus, pažintinis renginys, skirtas kompetencijoms ugdyti. Jų aprašymuose daugiau dėmesio skiriama renginių vertinimui iš mokinio pozicijos, pavyzdžiui, pateikiama mokinių nuomonių apie įvykusius renginius, pavieniais atvejais analizuojamas jų ugdomasis poveikis ir pagrindžiamas duomenimis.

Apibendrinant mokyklų pateiktas paraiškas, galima sakyti, kad mokyklos, pretendavusios į *Geros mokyklos* nominaciją skirtingai interpretuoja gerumo matą. Pateikti kiekybiniai ir kokybiniai įvertinimai smarkiai svyruoja. Akivaizdu, kad mokyklose gana dažnai organizuojamos projektinės veiklos, visos pasižymi renginių gausa, dėmesiu kultūrinės veiklos ir mokinių pasiekimų sklaidai. Verta pažymėti, kad mokyklose dar stokojama kritinio analitinio žvilgsnio, mokymosi sėkmę lemiančių veiklų, ugdomųjų veiklų poveikio mokinių pasiekimams analizės.

Rekomendacijos:

- Mokykloms vertėtų derinti skubius ir nuodugnius, ilgiau trunkančius darbus, vadovautis ne tik kiekybiniais, bet ir kokybiniais požymiais, apibūdinančiais mokinio pažangą.
- Ugdymo kokybė turėtų rūpėti ne tik mokyklai, bet ir savininko teises bei pareigas įgyvendinančiai institucijai – bendrai rūpinantis geros mokyklos kūrimu, tikėtina, sparčiau kistų švietimo kokybė, būtų tvaresnė mokinių pažanga ir gerėtų pasiekimai.
- Šiuolaikinė ugdymo(si) samprata skatina mokymą(si) suasmeninti. Veiksmingas suasmenintas mokymas(is) padėtų

mokykloms įveikti vieną svarbiausių iššūkių organizuojant ugdymo procesą – skirtingų gebėjimų mokinių ugdymą(si).

- Nuoseklus, sistemingas ir tikslingas kiekvieno mokinio pažangos stebėjimas, vertinimas ir grįžtamosios informacijos teikimas mokiniui apie jo mokymąsi, daromą pažangą šiuolaikinėje mokykloje yra labiau natūrali būtinybė nei struktūrinė pamokos dalis.
- Mokykloms, vertinančioms ir pristatančioms savo veiklą, vertėtų nuodugniau analizuoti numatomų ir įgyvendinamų veiklų tarpusavio ryšį ir veiklų poveikį mokinio ugdymo(si) rezultatams – kaip tai numatyta *Geros mokyklos koncepcijoje*.

Šaltinis

Vertinimo modelis, skirtas geriausiai dirbančių mokyklų konkursui. <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2014/03/GM-Rodikliu-aprasymas.pdf>.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams, mokyklos bendruomenei ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Leidiniai skelbiami internete adresais: <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemos-analizes/2012-metu>; <http://www.sac.smm.lt/index.php?id=36>.

Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt). Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vyriausiąją specialistę Jūratę Vosylytę-Abromaitienę (jurate.vosylyte-abromaitiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė: dr. Snieguolė Vaičekauskienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Mokyklų išorinio vertinimo skyriaus vedėja,

Asta Gražytė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Švietimo politikos analizės skyriaus metodininkė, Erika Kiseliuvė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Informavimo ir administravimo skyriaus vedėja, Jelizaveta Tumlovskaja, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Mokyklų įsivertinimo skyriaus metodininkė.

Gera mokykla: vizija ir realybė

Redaktorė *Nijolė Šorienė*
Maketavo *Valdas Daraškevičius*

2017-07-17. Tir. 1 400 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, 03163 Vilnius
Spausdino UAB „Indigo Print“, Piliakalnio g. 1, 46223 Kaunas